

щоб цивільно-правовий договір був дійсним регулятором взаємовідносин його учасників (сторін), в ньому повинні бути чітко сформульовані умови (пункти), які з достатньою повнотою та несуперечністю одна одній розкривають зміст договору і цілі (мету) його укладення [3, с. 302]. У контексті визначення змісту корпоративного договору варто враховувати умови, що погоджені на розсуд сторін, а також умови, що не суперечать загальним засадам цивільного законодавства та відповідають положенням спеціальних законів і установчих документів.

1. Закон України «Про акціонерні товариства» від 27 липня 2022 року № 2465-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#Text>
2. Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» 6 лютого 2018 року № 2275-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 13, ст.69. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#top>
3. Луць В. В. До питання про сутність і зміст цивільно-правового договору. Володимир Васильович Луць. Служу пером своїй Вітчизні. Вибрані праці. До 80-річчя від дня народження та 50-річчя науково-педагогічної і громадської діяльності. К.: НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України. 2013. С. 289 – 303.
4. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

Стефанишин Наталія Михайлівна

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент
кафедри цивільного права Прикарпатського
національного університету імені Василя
Стефаника*

ДО ПИТАННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПОСТМОРТАЛЬНОЇ РЕПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Чинне сімейне законодавство України в системі особистих немайнових прав подружжя регламентує право дружини на материнство – ст.49 СК України та право чоловіка на батьківство – ст.50 СК України [1], що, по суті, є невід’ємними від фізичної особи та тісно з нею пов’язані. Правову охорону забезпечення та реалізації даного права становлять спеціальні нормативно-правові акти, основні з них – це Закони України «Основи законодавства України про охорону здоров’я», «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення права військовослужбовців та інших осіб на біологічне батьківство (материнство)», Наказ МОЗ України «Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні», Цивільний кодекс України, а також, Конституція України, де у статті 49 зазначається, що кожен має право на охорону здоров’я, медичну допомогу та медичне страхування [2].

Проте, різкі зміни, що відбуваються в нашому суспільстві, та й сьогоднішні умови життя загалом, значно впливають на всі сфери життєдіяльності, в тому числі, й на сферу охорони здоров'я. Так, Covid-2019, жорстока російсько-українська війна, що розпочалася 24 лютого 2022 року й триває сьогодні, внесли і вносять свої корективи у життя кожної людини, що, також, відображається на стані її здоров'я. Тому, законодавець у статті 123 Сімейного кодексу України імперативно закріплює право на зачаття та народження дитини в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій [1], як правову можливість, і, водночас, правову гарантію реалізації права фізичної особи на материнство чи батьківство.

У листопаді 2023 року набув юридичної чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення права військовослужбовців та інших осіб на біологічне батьківство (материнство)», так зване, посмертне донорство або постмортальна репродукція. Законом передбачено надання права військовослужбовцям та іншим особам, які беруть участь у бойових діях (далі - військовослужбовці) на безоплатне здійснення забору, кріоконсервації та зберігання їхніх репродуктивних клітин на випадок втрати репродуктивної функції при виконанні службових обов'язків [3]. Відповідне право за Законом діятиме лише у період воєнного стану, введеного Указом президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року №64/2022 [4]. Натомість, законодавець не дає чітко визначеного розуміння змісту правових понять – «посмертне донорство», «постмортальна репродукція», і не «приводить» у відповідність даному Закону положення Сімейного та Цивільного кодексів України, Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», що може призвести до ряду спорів в процесі практики застосування положень Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення права військовослужбовців та інших осіб на біологічне батьківство (материнство)».

Дискусійним залишається пункт 3 розділу 2 зазначеного Закону - «Прикінцеві та перехідні положення» - у разі смерті або оголошення судом померлою особи, репродуктивні клітини якої зберігаються відповідно до законодавства, їх безоплатне зберігання відповідно до цього Закону здійснюється протягом трьох років з моменту смерті такої особи або оголошення судом її померлою. Після закінчення цього строку подальше зберігання таких клітин може бути продовжене за рахунок іншої особи, визначеної у заповіті особи щодо власних репродуктивних клітин, які зберігаються відповідно до законодавства, на випадок її смерті або оголошення судом її померлою [3]. Аналізуючи наведене слід зазначити наступне:

1. **Закон містить термінологічні неузгодженості з Цивільним кодексом України**, адже у його нормах йдеться про «визнання особи померлою». Аналогічне поняття міститься в Законі України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» [5], натомість у **ст.46 Цивільного кодексу України вжито термін «оголошення фізичної особи померлою»** [6]. Цей же термін використано й у пункті третьому частини другої

ст.293 Цивільного процесуального кодексу України [7]. Враховуючи викладене, вважаємо, що така неузгодженість правових категорій може зумовити виникнення проблем у практиці застосування згаданих норм. Окрім того, виникає запитання, чому законодавець «омінає» статтю 43 Цивільного кодексу України – визнання фізичної особи безвісно відсутньою [6], що за аналогією теж може слугувати підставою для надання медичних послуг постмортальної репродукції.

2. **Законом передбачено, що у разі загибелі або визнання в установленому порядку військовослужбовця померлим, репродуктивні клітини якого зберігаються за державний кошт, таке зберігання припиняється з подальшою утилізацією.** Вважаємо, що дана норма не узгоджується з викликами воєнного часу, адже відповідна утилізація фактично унеможливить використання репродуктивних клітин загиблих військовослужбовців їх дружинами чи партнерками. До того ж воля військовослужбовця на використання його біоматеріалу після смерті для зачаття, виношування та народження дитини на практиці пропонується оформляти шляхом складання відповідної нотаріально посвідченої заяви чи підписання договору із закладом охорони здоров'я за життя військовослужбовця. Відповідна обставина, тобто **коли військовослужбовець за життя висловив волю на проведення постмортальної репродукції, залишена Законом поза увагою, хоча вимоги воєнного стану потребують іншого рішення.**

3. З аналізу положень й Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» [5], вбачається й те, що дія наведених Законів не поширюється на випадки, коли військовослужбовці бажають кріоконсервувати ембріони, а не сперму чи ооцити. Тобто, якщо буквально тлумачити зміст відповідних Законів, то кріоконсервувати сперму та ооцити за їх нормами військовослужбовці зможуть безоплатно, а за зберігання кріоконсервованих ембріонів доведеться оплачувати власним коштом. **Не передбачено обов'язкової утилізації й кріоконсервованих ембріонів у разі загибелі або визнання військовослужбовця померлим в установленому порядку.**

4. У Законі «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення права військовослужбовців та інших осіб на біологічне батьківство (материнство)» зазначається, що після закінчення цього строку (тобто трьохрічного строку з моменту смерті такої особи або оголошення судом її померлою) подальше зберігання таких клітин може бути продовжене за рахунок іншої особи, визначеної у заповіті особи щодо власних репродуктивних клітин, які зберігаються відповідно до законодавства, на випадок її смерті або оголошення судом її померлою [3]. Але, у книзі 6 Цивільного кодексу України – Спадкове право, законодавець в жодній статті не передбачає, що репродуктивні клітини можуть передаватися за спадкуванням. Окрім того, у вищезгаданій нормі спеціального Закону зазначається «визначеної у заповіті особи щодо власних репродуктивних клітин», тобто, такою особою, не завжди може виступати один з подружжя, а абсолютно інша

особа, котрій за заповітом передані відповідні права. Але ж, статтею 1241 ЦК регламентовано право на обов'язкову частку у спадщині - малолітні, неповнолітні, повнолітні непрацездатні діти спадкодавця, непрацездатна вдова (вдівець) та непрацездатні батьки спадкують, незалежно від змісту заповіту, половину частки, яка належала б кожному з них у разі спадкування за законом (обов'язкова частка). Розмір обов'язкової частки у спадщині може бути зменшений судом з урахуванням відносин між цими спадкоємцями та спадкодавцем, а також інших обставин, які мають істотне значення [6]. Складно уявити, наприклад, що малолітня чи неповнолітня особа буде розпоряджатися репродуктивними клітинами спадкодавця, що впливає з буквального тлумачення змісту пункту 3 розділу 2 вказаного Закону. Виникає й запитання, а як врегульовуються відповідні відносини у разі настання, наприклад, раптової смерті фізичної особи, котра не залишила заповіту, проте, кріоконсервувала свої репродуктивні клітини.

Підсумовуючи вище викладене, необхідно зазначити, що ідея прийняття спеціального Закону положеннями якого врегульовуються відносини з постмортальної репродукції носить позитивний характер, адже, імперативно врегульовуються відносини, що виникають у сфері надання медичних послуг постмортальної репродукції, відповідно, гарантоване та забезпечене природне право фізичної особи на материнство чи батьківство. Окрім того, прийняття Закону «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення права військовослужбовців та інших осіб на біологічне батьківство (материнство)» позитивно відобразиться й на демографічній ситуацію нашої держави в цілому. Проте, неузгодженість спеціальних та загальних правових норм, нечіткість, і, подекуди, некоректність викладення їх змісту викликає безліч проблем в правозастосовній практиці щодо можливості надання та отримання медичних послуг постмортальної репродукції, що й породжує необхідність в їх удосконаленні.

1. *Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 р. №2947–III. Дата оновлення: 14.07.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>*
2. *Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р., №256к/96 із змінами і доповненнями станом на 02.12.2019 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>*
3. *Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення права військовослужбовців та інших осіб на біологічне батьківство (материнство): Закон України від 22.11.2023 р. №3496–IX. Дата оновлення: 07.02.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3496-20#Text>*
4. *Про введення воєнного стану в Україні: Указом президента України*
5. *Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20.12.1991 р. №2011–XII. Дата оновлення: 09.12.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>*

6. *Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. №435–IV. Дата оновлення: 22.02.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>*
7. *Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 р. №1618–IV. Дата оновлення: 19.10.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>*

Шаповал Леся Іванівна

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін Національної академії внутрішніх справ

Журавель Олена Олександрівна

здобувачка вищої освіти 3-го курсу Навчально-наукового інституту № 2 Національної академії внутрішніх справ

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДОГОВІРНИХ КОНСТРУКЦІЙ В ІТ-СФЕРІ

Інформаційне суспільство ХХІ століття характеризується потужним розвитком інноваційних технологій та сфери надання інформаційних послуг. Динамічна цифровізація суспільних відносин зумовлює появу нових моделей правовідносин, ефективною формою регулювання яких виступає договір. Безперечно, врегулювання відносин шляхом укладення договору, зокрема в ІТ-сфері, сприяє пошуку компромісних рішень сторонами у процесі вирішення проблемних питаннях.

Потреба цивільно-правової кваліфікації та дослідження регулювання цих відносин зумовлена удосконаленням існуючих та появою нових договірних конструкцій – SaaS (програмне забезпечення як послуга), SLA (договір про рівень обслуговування), NDA (договір про нерозголошення конфіденційної інформації) тощо.

Давидова Н. О. зауважує, що на сьогодні майже неможливо віднайти цивільно-правовий договір, в якому не було б елемента надання інформаційних послуг. Навіть договори про надання готельних, фінансових, бухгалтерських, освітніх, аудиторських, рекламних, правових, детективних послуг, послуг сурогатного материнства, послуг із забезпеченням реєстрації юридичних осіб неминуче включають права та обов'язки контрагентів з інформаційних послуг [1, с. 17].

Слід зазначити, що у юридичній літературі наявні різноманітні позиції науковців щодо поділу договорів у сфері ІТ на групи або типи за конкретними класифікаційними ознаками (технічні, економічні, юридичні або їхня комбінація), а також сформульовані рекомендації щодо їх укладання. Проте разом з цим правова природа договору, що регулює правовідносини в ІТ-сфері, залишається невизначеною, оскільки ні Господарський, ні Цивільний кодекси прямо не визначають специфіку істотних умов договірних відносин саме в ІТ сфері. Суб'єкти правовідносин намагаються заповнити прогалини за рахунок